

**АКТУАЛІЗАЦІЯ НАЗВ ЛІТЕР ТА ЇХНІХ ПОХІДНИХ У РЕЛІГІЙНОМУ СТИЛІ**

У статті йдеться про те, що Біблія – джерело популяризації семантизованих назв букв, а релігійний стиль загалом відзначається частотністю таких одиниць. Вони поширені насамперед у назвах букв грецького алфавіту, а не кирилиці. З'ясовано, що літери та графіка використовуються для прямої номінації об'єктів, творення тропів і фігур, графічного текстового оформлення, моделювання жанрової своєрідності релігійних текстів, їхньої прагматики. Описана специфіка функціонування фразеологічних одиниць зі складниками – назвами літер у релігійному стилі.

**Ключові слова:** назви літер, Біблія, графіка, семантизовані та лексикалізовані графеми, номінація, релігійний стиль, прагматичні смисли, фразеологічні одиниці.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Релігійний (конфесійний) стиль, як уважають науковці, належить до найбільш консервативних функційних стилів мовлення, що найменш підлягають змінам [26]. Він обслуговував і продовжує обслуговувати низку релігійних потреб суспільства. Насамперед релігійний стиль відобразився в перекладних культових (Біблія, життя святих, апокрифи та ін.) та оригінальних (проповідь, послання, тлумачення Святого Письма, молитва) текстах. Зрозуміло, що релігійний дискурс сприяє прилученню людини до релігії, через нього відбувається заохочення до віри і покаяння, тлумачення віровчення, усвідомлення своєї приналежності до певної конфесії, ословлення релігійної моралі [27, с. 45]. Лексика цього стилю, звісно, тематично специфічна: основоположні назви (*Бог, Ісус, Христос, Дух Святий* та ін.), назви служителів релігії (*патріарх, митрополит* і под.), таїнств, церковних свят, елементів християнської обрядовості (*хрещення, миропомазання, покаяння* та ін.), постів (*Різдвяний піст (Пилипівка), Петрів піст (Петрівка)* та ін.), конфесійних реалій, понять (*літургія, віктар* і под.). Серед найпоширеніших характерних граматичних рис – наявність іменників абстрактної семантики, релятивних і суперлятивних прикметникових форм, поширеність розповідних простих і складних речень, синтаксично повних та різних за будовою, синтаксично схожих структур та ін. [14, с. 91–92].

Аналіз богословських текстів засвідчує такі їхні стилістичні особливості, як відповідність форми меті та завданням, простота і доступність сприймання, довершеність форми, чіткість та точність, переконливість, присутність урочистих слів і висловів. Крім того, активне використання системи тропів і фігур, відповідних ораторських прийомів (окрім традиційних епітета, порівняння, метафори, гіперболи, антитези, повторення та ін., поширені й менш відомі – полісиндетон, асиндетон,

прийоми риторичного замовчування, вербалізація мовленнєвих жанрів сумніву, признання, побажання, здивування, заклинання, розмови тощо) [33]. Додамо, що в зазначених текстах активно функціонують лексикалізовані та семантизовані літери, що виконують низку стилістичних функцій.

Біблію називають мегатекстом, що «детермінує світоглядні позиції соціуму, основні аспекти культури, буття етносу й цивілізації, що може вивчатися в різних функціональних площинах» [36, с. 470]. Біблія, як відомо, значно вплинула на розвиток української мовної системи та мовлення загалом, зокрема й у поширенні мовних одиниць, що моделюються на основі актуалізації графічних знаків.

До найбільш відомого жанру релігійного дискурсу належить молитва – своєрідний діалог між людиною і Богом, що є одночасно і словом, і проханням: вона «базується на вірі в те, що Бог трансцендентний і в той же час особистий для кожної людини, а турбота Божа про людський рід виявилась у втіленні Ісуса Христа» [38, с. 45]. До основних жанрів релігійного стилю належить і проповідь. Саме тому ці жанри й стали дослідницьким об'єктом, що підлягає аналізу в аспекті актуалізації в них явища семантизації літер.

**Аналіз досліджень цієї проблеми.** Серед дослідників релігійного стилю виокремимо Т. Жалко, Т. Івасишина, Ж. Колоїз, Н. Одарчук, Н. Піддубну, О. Решетар, О. Романову та ін. Однак, хоч релігійний стиль, як бачимо, має добру дослідницьку традицію, все ж особливості використання графічних засобів дослідники релігійного стилю спеціально не вивчали, що зумовлює новизну цієї праці.

**Мета статті** – схарактеризувати специфіку вербалізації назв графічних мовних засобів у релігійному стилі (дискурсі).

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження.** У релігійному стилі (дискурсі) простежуємо функціонування лексикалізованих і семантизованих назв літер, маніпуляцію графічними знаками, що моделюють низку смислів і надають відповідним текстам (жанрам) певних прагматичних характеристик – урочистої, сатиричної, саркастичної і под.

Уважається, що творці старослов'янської азбуки, монахи Кирило та Мефодій, передали нам певне послання, зашифроване в назвах літер старослов'янської кирилиці. Умовно поділяючи кирилицю на «Вищу» та «Нижчу», А. Зинов'єв переконує, що «Вища» частина (від *Аз* до *Ферт*) наділена числами й тому поєднання букв з числовим значенням репрезентує «гармонію», «прагнення до світла», «істину» та ін.; «Нижча» частина, навпаки, – це ніби набір беззв'язних, грубих складів. Крім того, буквенний ряд «Нижчої» частини немелодійний [19, с. 15–16]. Підбравши низку синонімів до назв літер «Вищої» кирилиці, А. Зинов'єв виводить таке послання: *Изначально будь первым; ведай учение, говори-поступай добронравно, по-естеству живи; крепко землю люби, стремись, как люди*

*мыслящи; наш брат духовный; изречешь слово твердое, укрепишь закон. Слава вечная* [19, с. 58]. Літери *Х* та *Омега*, взяті в коло, на думку А. Зинов'єва, символізують місце, де живе Господь, де наперед визначена доля Світу та Людини від Початку до Кінця [19, с. 59]. Зазначений дослідник також наголошує, що саме літера *Х* розміщена вище, оскільки це загадковий знак Христа і хресної дороги. В азбуці ця буква має назву *Хер* – Херувим – небесні сили, найближчі до престолу Всевишнього [19, с. 59–60]. До вищого рівня віднесені букви-числа *Ци (900)* та *Черв (90)*. Вони розділяють особливі Сфери і Шляхи, що накреслені протилежним долям [19, с. 60]. А. Зинов'єв пише, що Логос азбучної побудови охоплює Триєдність – незриму Божественну сферу, з якої, згідно з Предвічним Планом, починається все Творення світу (макрокосмос) і з'являється Людина (мікрокосмос) [19, с. 60].

Щодо «Нижчої» частини кирилиці, то в ній зашифроване «грізне попередження»: *Безродный, пустой, мразь конченная, утробная тварь; шваль суетная, воры, пьянюги, еретики, враги, примите долю горькую, изгнанниками измаетесь, изловят, свяжут, заточат в темнице, казнят* [19, с. 62]. Отже, кирилиця як система літер старослов'янського алфавіту містить зашифровану символічну інформацію, своєрідні смисли, які з часом забулися, але символіка літер залишилася, набувши трансформації і розширивши свою семантику і прагматику.

Хоч репрезентований А. Зинов'євим підхід до тлумачення кирилиці сприймається в лінгвістиці все ж неоднозначно, зокрема В. Чудінов заперечує наведені думки А. Зинов'єва [45], однак зазначимо, що наведена гіпотеза видається оригінальною.

У давній слов'янській поезії були поширені азбучні вірші – жанр, що спирався на величну візантійську традицію [12, с. 27], яка спроектована й на азбучну молитву. Її творили як віршовану поезію східні та південні слов'яни. Організація таких віршів своєрідна, адже кожен рядок починається з назви літери стародавньої кирилиці в алфавітному порядку. Ці тексти мали повчальний характер: у їхній основі – істини православ'я.

Азбучні вірші досліджували класики лінгвістики, зокрема О. Соболевський [38], О. Востоков [9], а також деякі сучасні вчені, передусім Н. Демкова й Н. Дробленкова [12], Є. Зиков [18] та ін.

Існують свідчення про те, що поширено понад 20 списків азбуки «А. Аз єсмь всему миру свѣтъ», зокрема Н. Демкова та Н. Дробленкова дослідили структуру та організацію 19 списків цього вірша, простеживши та узагальнивши схожості та відмінності. До друку подавали тексти, що дуже подібні до протооригіналу, однак у переробленій формі (з доповненнями інших азбук, сентенцій чи афоризмів) для навчальних азбук і букварів XVII–XVIII ст. [12, с. 27], порівн.:

**А. Аз єсмь всему миру свѣтъ,**

**Б. Бог єсмь прежде всѣх вѣкъ,**

**В. Вижу всю тайну челоуѣческую,**

**Г. Глаголю** же вам, сыном челоѡѡческим:  
**Д. «Добро** єсть вѡрующим во имя мое,  
**Є. Єсть** гнѡв мой на грѡшники,  
**Ж. Жизнь** єсмь всему миру,  
**С. Сло** законопреступником,  
**З. Земля** подножіє ногам моим,  
**И. Иже** єсть престол мой на небесѡх,  
**І. Інаго** нѡсть бога разѡ мене». **К. Како** свѡщаша на мя зол свѡт  
**Л. Людїє** мои законопреступніи,  
**М. Мыслиша** на мя злая да благая,  
**Н. На крестѡ** пропяша мя,  
**О. Оцта** и желчи напоиша мя,  
**П. Праведнаго** сына божїя,  
**Р. Разделиша** ризы моя себѡ  
**С. Студно** грѡх содѡвающе,  
**Т. Тернов** венец возложиша на мя.  
**У. Умы** Пилат руцѡ, рече: «Чист єсмь от крове праведнаго сего». **Ф. Фарисеи** ж возопиша: «Возми, возми, распни єго»!  
**Х. Хотя** же спасенїя вашего, вся претерпѡх  
**Ω. От** неправедных беззаконник,  
**Ц. Церкви** вам подписуя свободженїє,  
**Ч. Чисты** вас приводя своему отцу,  
**Ш. Шатанїя** бѡсовского свободжая вас  
**Щ. Щедротами** своего челоѡѡколюбїя [1].

Акровірш, як відомо, – це поетичний твір, у якому перші літери рядків чи строф подані в алфавітному порядку: вони створюють фразу. Єврейські пророки, поети часто використовували алфавітний акровірш як поетичний чи мнемонічний прийом. Так, псалми 9, 24, 33, 36, 110, 111, 118, 144 склали в оригінали саме за таким принципом [5, с. 39]. Прототипами акровірша у слов'ян були азбучні молитви.

Цікаво, що графічні релігійні символи можуть моделюватися у вигляді спеціальних творів – фігурних віршів, які відроджуються й у сучасних українських постмодерних художніх текстах [26, с. 171]. Цей жанр віршів, як відомо, бере початок з Давньої Греції. Проте саме завдяки добі бароко він став популярним. Т. Монахова актуалізує думку Д. Чижевського про те, що «продували «фігурні вірші» здебільшого поети другорядні у своїх випадкових творах...». [26, с. 171; 43, с. 62]. Наведемо приклад вірша І. Величковського, що ілюструє названий жанр: *Сїю ти малую / Книжицу дарую, / Февронїє панно; / Изволь неперестанно / За всѡхъ молбу многу / Приносити богу. / И о мнѡ, сестрице, / Помолися сице: / Господи, спаси раба Иоанна, / От него же ми сїя книжечка данна, / Аще же живѡ буду, / И азѡ не забуду, за тебе ко спасу / Всегдашнего часу / Молби просити, / Милости*

*просити, / Да даст ти все благо / И спасет от злаго / Jako благодатель, / Ему же честь, слава / Буди и держава* [8, с. 153; 26, с. 171; 43, с. 62].

Наведений вірш-молитва графічно подано у формі хреста. Схоже, що характер цього графічного символу більш типографічний, ніж лінгвістичний. Сьогодні йдеться передусім «про форматування тексту, зокрема про опцію «вирівнювання тексту по ширині» в комп'ютерній програмі Microsoft Word. Із розвитком віртуальних ЗМІ з'являються тексти різних конфігурацій, що належать до галузі web-design, а не до філологічних прийомів, як у XVII – XVIII століттях» [26, с. 171].

Аналіз релігійного стилю показує, що низка фразеологізмів, які містять назви літер чи вказівку на роль літери у свідомості людини, походять саме з Біблії. Подібні фразеологізми входять до складу так званих біблеїзмів, що їх як відповідну систему досліджують О. Дзера, К. Дубровіна, Ж. Колоїз, В. Мокієнко, Н. Піддубна та ін. Погодимось з О. Решетар, що «біблеїзми – це і слова, і фразеологічні одиниці, що безпосередньо вживаються в тексті Біблії, чи пов'язані з нею через образи, сюжети, що образно інтерпретуються» [31, с. 160]. Кваліфіковане визначення терміна біблеїзм подають й А. Біріх та Й. Матешич, які наголошують, «що це ті мовні одиниці, які перейшли до тексту-приймача з Біблії, або ті, на які вплинула її семантика» [3, с. 41]. Подібне тлумачення наводить і С. Онопрієнко, зауважуючи, що біблеїзми – «мовні одиниці, запозичені з Біблії або утворені під семантичним впливом біблейських текстів, уживання яких пов'язане з образним, метафоричним переосмисленням імен персонажів, реалій, сюжетів Біблії та інших книг Святого Письма» [28, с. 3]. Е. Бетехтіна вважає, що біблеїзми – це фразеологізми, що «характеризуються рядом ознак, а саме: змістовою завершеністю, відтворюваністю (з можливими варіантами), семантичною та стилістичною маркованістю (переносним значенням, підвищеною експресивністю, часто приналежністю до книжного стилю лексики)» [2, с. 20]. Р. Зорівчак пише, що біблеїзми – це «окремі слова та фразеологізми (в широкому розумінні цього терміна, включно з прислів'ями та приказками), які, відірвавшись від біблійного тексту, широко вживаються в мовленні, побутовому та літературному» [21, с. 103]. До таких фразеологізмів, наприклад, належить *дух і буква закону*, у якому актуалізується значущість поняття «буква», тобто «форма», графічне окреслення. Фразеологізм означає «точна і сувора відповідність, неухильне наслідування чого-небудь як за суттю, так і за формою», він походить з Нового Заповіту і пов'язаний з проповідями апостола Павла, який закликав служити не *букві закону, а його духові*, вникаючи в саму його суть: «Він [Бог] дав нам можливість бути слугами Нового Заповіту, не *букви, а духу*; тому що буква вбиває, а дух оживляє» [13, с. 88]. К. Дубровіна з цього приводу зауважує, що в біблійних текстах можна спостерігати зіткнення двох протилежних начал: *духа* – животворного, божественного начала і *букви* – начала формального, мертвого, грішного [13, с. 88]. У процесі

функціонування цього фразеологізму в сучасному українському дискурсі спостерігаємо певну трансформацію семантики цього усталеного вислову порівняно з особливостями його використання в біблійному тексті: зникає конфронтація між духом і буквою закону, між його суттю і формою. Значення фразеологізму спрямоване не на протиставлення, а на взаємодію і гармонізацію двох аспектів єдиного феномену – закону, напр.: *Пряму мову Павла Бородіна, що так «несподівано» подав документи до міськквиборчкому, ми не зможемо навести, і сьогодні, суворо дотримуючись **духу і букви закону** про вибори, він відмовився відповідати на питання до моменту, коли буде офіційно дозволена агітація* [13, с. 88].

Власне й лексема буква породжує нові смисли, репрезентує своєрідну дистрибуцію, як-от: *мертва буква* в значенні «пережиток, щось втрачене», напр.: *Піст розглядається ними [хто вважає себе християнами] як справа, обов'язкова лише для ченців, небезпечна або шкідлива для здоров'я, як пережиток зі старої обрядовості – **мертва буква статуту**, з яким час покінчити, або, у всякому випадку, як щось неприємне і обтяжливе* [40].

У релігійних текстах актуальні прикметники та прислівники, похідні від лексеми буква, що мають значення «дослівний», «прямий», «не переносний» [37, с. 252], які досить частотні в релігійному дискурсі, можуть кілька разів повторюватися в межах одного контексту, напр.: *Я вбиваю й оживляю, розумій, якщо хочеш, у **буквальному значенні**. Бо людей простих вчить і страх. Завдаю ран і зцілюю. І це є корисним, навіть **якщо буквально сприймати** значення цих слів, оскільки тих, що наносять болісні удари, – бояться, а тих, що зцілили, – люблять. Але ти можеш знайти у сказаному вищий зміст: Я вбиваю – гріхом, а оживляю – праведністю* [6]; ***Наскільки буквально** слід розуміти те, що записано у Новому Завіті?* [11].

Поширений у релігійному дискурсі прецедентний вислів *людина з великої літери*, що, як показує аналіз зібраного матеріалу, став поліфункційним, оскільки використовується і в художньому, публіцистичному, епістолярному та науковому стилях мови. Цей вислів завжди стосується конкретної особи, напр.: *Отцю Меркурію довіряли. Також приходило багато недужих людей, він читав молитви на зцілення і люди одужували. Ігумен Меркурій був дійсно великим подвижником, **людиною з великої літери**. Завжди відвідую його могилку і сміливо можу назвати його святим* [39]; *Материнство: дозволити собі бути **Мамою з великої літери*** [16].

Альфа і Омега – перша і остання букви грецького алфавіту: означають «початок і кінець», указують на узагальненість часу, вічність. Цей вислів також походить з Біблії, порівн.: ***Я – Альфа і Омега, початок і кінець**, – говорить Господь Бог, хто єсть і хто був і хто приходить, Вседержитель* [35, с. 304]; *– І сказав мені: «**Я Альфа і Омега, початок і кінець**. Я спраглому дам даром від джерела життя...»* [35, с. 320]; ***Я Альфа і Омега, початок і кінець, перший і останній*** [35, с. 321]. Вислів окреслює

всемогутність Бога, який створив світ і керує ним. *Альфа і омега*, за біблійним словником, це – «фраза, яка відноситься в Новому Заповіті до Бога та Ісуса Христа» [5, с. 43].

Синонімічним до цього вислову є *від А до Я*, що значить «перший і останній». Цей фразеологізм актуалізує смисл стосовно ідеї унікальності та всевишньої влади Бога і Його Сина Ісуса Христа. Він нагадує читачеві-християнинаві, що Бог є відповідальним за створення Всесвіту і завершення історії людства [5, с. 43]. Знову простежуємо актуалізацію значущості літер алфавіту, указівки на їхній символізм.

Зрозуміло, що ці фразеологізми вживаються і в молитвах, напр.: *Молімося до святих мучеників [Холмсько-Підляських], щоб ми у нашому щоденному житті перемогали зло та наближали Царство Небесне, остаточний тріумф Христа, що є Альфа і Омега, Той, Хто є, і Хто був, і Хто приходить* [35, с. 304] *Святі Мученики Холмсько-Підляські, молись за нас Богові!* [24]; ... *Я вірю, що Твоя свята Кров спасла мене від сатанинської влади і що ця сама Кров також звільнила мене від ланцюгів злого. Я буду міцно триматися аж до Твоєї повної перемоги над ними. Я знаю, що Ти є Альфа і Омега. Ти є переможцем в мені і що моє життя об'являє Твоє відкуплення і прославляє Тебе* [23, с. 32–33].

Фразеологізм *ні на йоту*, що функціонує в Біблії, активно вживається в релігійному дискурсі. *Йота* – літера грецького алфавіту (і), що позначає звук «і». [7, с. 511]. Наведемо такі приклади: ... *Цим Ісус показує, що кожна, навіть найменша річ, є дуже важлива у спасінні. «Істинно бо кажу вам: «Доки перейде небо й земля, ні одна йота, ні одна риска з закону не перейде, поки все не здійсниться»* [35, с. 11]. Саме вірність закону у малих речах запевнює нам велику нагороду [44]; Але потрібно розуміти, що навіть якщо ви прочитаєте всі канони Октоїха, Міней і Тріодей, то й це вас **ні на йоту** не зробить достойними великого Дару [34]; Нечестиві люди – це люди, наприклад, які критикують уряд. Уряд дано згори і його критика ні до чого не приведе. Ще ніхто з нас, критикуючи в себе на кухні уряд, не змінив **жодної йоти** закону [25]; Бога не можна вважати винним навіть **на йоту** [6].

У наведених контекстах простежуємо часткову трансформацію зазначеного вислову, інколи він уживається в межах одного текстового фрагмента двічі. Його використовують як для ствердження, так і для заперечення фактів, він стосується як істот, так і неістот.

Зважаючи на авторські підрахунки частотності використання усталених виразів із компонентом – назвою графічного знака, відносимо його до найбільш уживаних, як і фразеологізм *поставити крапку* (*крапки*) *над і*, напр.: *Валентин вважав Ірину своїм «коханням з першого погляду і навіки». Він і досі не розуміє, як можна жити з «однобоким коханням». Він не визнає жодної гри або фальші. Про те, чим нині живе одна із найзагадковіших сімейних пар Хмельницького, про плітки навколо, політику та плани у відвертій розмові). ...давній родинний борг, **розставив** нарешті під кінець життя **всі свої крапки на їхніми «і»*** [30].

Вислів **остання крапка**, очевидно, є трансформацією фразеологізму **поставити крапку над і**, порівн.: *Багатостраждальна Мати йде в цьому сумному поході... Своїми пречистими руками допомагає вкладати до гробу Пресвяте, скатоване Тіло свого Сина і з Ним прощається. Виглядає, що все закінчилось з похороном. Усім здається, що **остання крапка історії Ісуса Христа** – це гріб. Та Він виразно сказав: «Я – воскресіння і життя. Хто в мене вірує, той навіть і вмерши – житиме!» (Йн 11, 25) [42].*

Творчою трансформацією фразеологізму **поставити крапку над і**, як видається, є й вислів **ставити в житті крапку**, що лінгвокреативно продовжується так: *«то Бог ставить кому»*. У цьому разі актуалізуються назви пунктограм, а їхня семантика оновлює основні функції: крапка свідчить про завершення думки, а кома засвідчує завершення лише певного фрагмента думки, яка, безперечно, має продовження, напр.: *Валентин та Ірина Гакало: «Коли людина ставить у житті крапку, то Бог ставить кому...»* [10]. Так, у християнстві людей надихає і провадить приклад воплощеного Логоса, Бога – Ісус Христос, Його вчення, Його страждання й випробування, Його воскресіння та перемога над смертю, якою Бог покарав грішне людство, починаючи від Адама й Єви. Та смерть нічого не обіцяла і не давала, після неї **була тільки крапка – і все**. Ніякого продовження, покаяння, прощення тощо. **Крапка** [29].

Для окреслення понять релігійної сфери використовують великі літери і в їхній універсальній функції – позначати, номінувати низку неозначених об'єктів з метою їхньої нумерації, як от: вчення «А»; вчення «Б» (*Але святе місце порожнім не буває – своєрідним «переданням» на зібраннях євангельських церков є авторитетне слово пастора або вчення союзу, який заснував ту чи іншу деномінацію. Тому напрями, течії та курси змінюються часто ... Уявіть: ось церква, яка дотримується **вчення «А»**. Раптом один із лідерів цієї церкви говорить: «Бог відкрив мені з Біблії **вчення «Б»**. Пастор і рада збираються і кажуть: **вчення «Б»** – це єресь. І цей лідер, якщо для нього пастор авторитет, скаже «я підкоряюся»...* [6]. З цією ж метою використовують лексему неозначеної семантики **енний**, напр.: *І ...знати на пам'ять Святе Письмо, бо його треба цитувати **енну кількість раз*** [4]; *Буває, іноді замислюєшся, кому ти потрібен на цьому світі, чи є у тебе справжні друзі, **енна кількість знайомих?*** [36].

Отже, по-перше, частотними в мовленні українців є фразеологізми, що містять складники – назви літер: ці фразеологізми походять з Біблії і, відповідно, належать до системи біблеїзмів, що засвідчує як їхню давність, так і актуальне місце в мовній картині світу українців та символічний статус загалом. Актуалізуються саме літери грецького алфавіту, а не кирилиці, що пов'язано з історичними чинниками. По-друге, сам термін «буква» активно функціонує в релігійних текстах, як і похідні цього слова – «буквений», «буквально». Слово «буква» походить від праслов'янського *\*buku*. Форма називного відмінка «буква» мотивована формою знахідного відмінка *\*bukъvъ*. Праслов'янське *\*buku* («бук», «літера») має германське

походження (\**bōkō*). Крім того, простежується зв'язок з готським *bōka*, що має значення «літера», *bōkōs* – «книжка», «письмо», «грамота», давньоверхньонімецьким *buoh*, давньоніжньонімецьким *bōk*, давньоісландським *bók*, німецьким *Buch* і англійським *book*, що в перекладі означає «книжка». Відомо, що германці використовували букові дощечки та палички для накреслення рун. Як бачимо, назва «буква» пов'язана з матеріалом для писання [15, с. 286]. Але сьогодні ця лексема в українському мовленні зокрема також набула певного сакрального смислу, символічного значення, має низку актуалізованих похідних.

**Висновки та перспективи досліджень.** Назви літер, їхню графіку, як було продемонстровано, використовують для номінації об'єктів та творення стилістичних образних засобів, моделювання жанрової своєрідності релігійних текстів. Саме з Біблії лексикалізовані назви літер проникли в повсякденне мовлення українців, а сучасні проповіді, що є усною формою реалізації релігійного стилю, насичені лексикалізованими і семантизованими літерами. Таке явище в релігійному дискурсі використовують з метою як прямої номінації, так і актуалізації прагматичних смислів.

Очевидним є той факт, що з релігійного стилю семантизовані та лексикалізовані графеми переходять в інші стилі мови, насамперед у публіцистичний і художній, що потребує поглибленого дослідження.

#### Список використаної літератури

1. «Аз єсмь всему миру свѣтъ...». Азбука / Укл. Федоров І. – Львів : друкарня І. Федорова, 1574. – С. 45–48.
2. Бетехтина Е. Н. Фразеологические единицы с антропологическим компонентом библейского происхождения в русском и английском языках / Е. Н. Бетехтина // Библия и возрождение духовной культуры русского и других славянских народов. К 80-летию Русской / Северо-Западной Библейской Комиссии (1915–1995). – СПб. : Петрополис, 1995. – С. 20–31.
3. Бирих А. Из истории русских библейских выражений / А. Бирих, И. Матешич // Русский язык за рубежом. – М., 1994. – № 5–6. – С. 41–47.
4. Благослови, Господи, путь, що по ній піду // Дивен Світ : [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://old.dyvensvit.org/blogs/103850.html> (12.01.2016).
5. Большой библейский словарь / [гл. ред Элзуэлл У., Камфорт Ф.] – СПб. : Из-во «Библия для всех», 2005. – 1522 с.
6. Василій Великий. Гомілії [пер. з давньогрец. Л. Звонська] / Василій Великий // True Christianity Info: [Електронний ресурс] / Режим доступу: [www.truechristianity.info/ua/books/basil\\_the\\_great\\_homilies\\_11.php](http://www.truechristianity.info/ua/books/basil_the_great_homilies_11.php) (04.01.2016).
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
8. Величковський І. Твори / І. Величковський. – К. : Наук. думка, 1972. – 192 с.
9. Востоков А. Опыт о русском стихосложении / А. Востоков. – Изд. 2-ое, значит. пополн. и испр. – СПб. : Морская типография, 1817. – 174 с.
10. Гакало В. «Коли людина ставить у житті крапку, то Бог ставить кому...» : [Електронний ресурс] / Гакало В. – Режим доступу: [http://ye.ua/news/news\\_8472.html](http://ye.ua/news/news_8472.html) (09.01.2016).

11. Гузар Л. На землі нас багато, але дуже мало людей : [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http://texty.org.ua/pg/article/editorial\\_1/read/13109/Lubomyr\\_Guzar\\_Na\\_zemli\\_nas\\_bagato\\_ale](http://texty.org.ua/pg/article/editorial_1/read/13109/Lubomyr_Guzar_Na_zemli_nas_bagato_ale) (10.01.2016).
12. Демкова Н. С. К изучению славянских азбучных стихов / Н. С. Демкова, Н. Ф. Дробленкова // Труды Отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР. Институт русской литературы (Пушкинский Дом); отв. ред. Д. С. Лихачев. – Л. : Наука, Ленинградское отделение, 1968. – Т. 23. – С. 27–61.
13. Дубровина К. Н. Библия и русские фразеологизмы / К. Н. Дубровина // Русская речь. – 2007. – № 2. – С. 86–93.
14. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посібник / П. С. Дудик. – К. : Академія, 2005. – 368 с.
15. Етимологічний словник української мови: [в 7 т.] / ред. кол. : О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1982. – Т. 1: А–Г. – 632 с.
16. Журавчак У. Материнство: дозволити собі бути Мамою з великої літери [Електронний ресурс] / У. Журавчак. – Режим доступу: <http://cerkva-vnls.lviv.ua/materinstvo-dozvoliti-sobi-buti-mamoyu-z-velikoyi-literi/> (10.01.2016).
17. Заплетнюк Є. Чи треба любити всіх ворогів? [Електронний ресурс] / Є. Заплетнюк. – Режим доступу: <http://bogoslav.org/vorogy/> (12.01.2016).
18. Зиков Е. Судьба Азбучной молитвы в древнерусской письменности / Е. Зиков // Труды Отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР. Институт русской литературы (Пушкинский Дом); отв. ред. Д. С. Лихачев. – Л. : Наука, Ленинградское отделение, 1971. – Т. 26 : Древнерусская литература и русская культура XVIII–XX вв. – С. 177–191.
19. Зиновьев А. В. Тайнопись кириллицы / А. П. Зиновьев. – Владимир, 1998. – 320 с.
20. Зирянов І. Господь привів мене додому! [Електронний ресурс] / І. Зирянов. – Режим доступу: <http://cerkva-nv.com/content> (12.01.2016).
21. Зорівчак Р. П. Біблеїзми в нашому мовленні / Р. П. Зорівчак // Кримська Світлиця. – 2006. – № 38 – С. 103.
22. Івасишина Т. А. Релігійний та біблійний дискурси: проблеми розмежування / Т. А. Івасишина // Studia Linguistica. – 2011. – № 5. – С. 468–471.
23. Кастро М. Молитва покаєння / М. Кастро // Молитви сили ІІІ. – Видавництво «Апостол», 2014. – 248 с.
24. Купріянович Г. Прославлення свв. мучеників Холмських і Підляських : проповідь [Електронний ресурс] / Г. Купріянович. – Режим доступу: [http://upc.lviv.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=277:2011-06-06-08-58-31&Itemid=38](http://upc.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=277:2011-06-06-08-58-31&Itemid=38) (3.01.2016).
25. Ляхова М. Псалом 1. Коментарі [Електронний ресурс] / М. Ляхова. – Режим доступу: [lyakhova.info/2011/09/псалом-1-коментарі-2/?lang=uk](http://lyakhova.info/2011/09/псалом-1-коментарі-2/?lang=uk) (11.01.2016).
26. Монахова Т. В. Народництво, модернізм і постмодернізм у лінгвістиці : [монографія] / Т. В. Монахова. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – 300 с.
27. Одарчук Н. А. Структурно-функціональні особливості релігійного дискурсу / Н. А. Одарчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2008. – № 5. – С. 44–48.
28. Оноприенко С. Библиизмы современного русского языка: автореф. дисс. ... канд. филол. наук.: спец. 10.02.01 / С. Оноприенко. – Воронеж, 1997. – 24 с.
29. Поліщук Н. Любов, очікування і залишеність людська перед Спасом [Електронний ресурс] / Н. Поліщук. – Режим доступу: <http://xic.com.ua/z-istoriji-duhu/14-molytva/314-ljubov-ochikuvannja-i-zalyshenist-ljudska-pered-spasom> (28.12.2015).
30. Положій Є. Дядечко на ім'я Бог. Роман [Електронний ресурс] / Є. Положій. – Режим доступу: <http://mreadz.com/read330901> (29.12.2015).

31. Решетар О. В. Біблеїзми у фразеологічній картині світу / О. В. Решетар // Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2014. – Вип. 12. – С. 159–165.
32. Рінг Р. Господня блакитна книга [Електронний ресурс] / Р. Рінг. – Режим доступу: <http://djublyk.at.ua/blog/2010-11-12-500> (04.01.2016).
33. Романова О. Мова та стиль викладу християнської проповіді як специфічного виду мовленнєвої комунікації // Апостольство Церкви Христової як необхідна умова виконання її місії : Матеріали науково-практичної конференції Волинської православної богословської академії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 19.11.2013 року, м. Луцьк). – Луцьк : Волинська православна богословська академія, 2013. – 206 с.
34. Рябко І. Трапеза агнця. Роздуми про важливість частого Причастя та про підготовку до нього [Електронний ресурс] / І. Рябко // Церковна православна газета. – Режим доступу: <http://cpg.in.ua/trapeza-agntsya-rozdumi-pro-vazhlivist-chastogo-prichastya-ta-pro-pidgotovku-do-nogo/> (05.01.2016).
35. Святе Письмо старого та нового завіту / [перекл. О. І. Хоменко]. – К. : Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 2007. – 1475 с.
36. Сластьєн К. Мама завжди зрозуміє і розрадить [Електронний ресурс] / К. Сластьєн // Світ молоді: інтернет-видання для школярів, студентів та молоді (2011). – Режим доступу: [http://svitmolodi.at.ua/news/mama\\_zavzhdi\\_zrozumie\\_i\\_rozradit](http://svitmolodi.at.ua/news/mama_zavzhdi_zrozumie_i_rozradit) (11.01.2016).
37. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; [гол. ред. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1, 1970. – 799 с.
38. Соболевський А. И. Церковно-славянские стихотворения конца IX – начала X веков. – СПб., 1892.
39. Старченко К. Ф. Свідчення про молитовне заступництво [Електронний ресурс] / К. Ф. Старченко. – Режим доступу: <http://katerina-cn.org/merkuriy/svidok.html> (03.01.2016).
40. Суть і значення посту // Публікації Свято-Миколаївського Жидичинського чоловічого монастиря (2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernectvo.org/publikatsiyi/pravoslavnij-pist/28-sut-i-znachennja-postu.html> (10.01.2016).
41. Франциск з Асичу // Портал «Воїни Христа Царя» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.christusimperat.org/uk/node/3079> (11.01.2016).
42. Хресна дорога для молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://molytva.at.ua/index/khresna\\_doroga/0-376](http://molytva.at.ua/index/khresna_doroga/0-376) (09.01.2016).
43. Чижевський Д. Українське літературне бароко : Вибр. праці з давньої л-ри / Д. Чижевський. – К. : Обереги, 2003. – 576 с.
44. Чижович М. Обрізання Господнє. Проповідь [Електронний ресурс] / М. Чижов. – Режим доступу: <http://www.cssr.lviv.ua/word/?article=1492> (03.01.2016).
45. Чудинов В. А. Загадки славянской письменности / В. А. Чудинов. – М. : Издательство «Вече», 2002. – 528 с.

**Соболь Лилия. Актуализация названий букв и их производных в религиозном стиле.** В статье подчеркивается, что именно Библия является источником популяризации лексикализованных и семантизированных названий букв и производных от них, откуда они проникают в повседневный украинский дискурс, а молитвы, в частности трансформированные и в стихотворном виде, современные украинские проповеди, религиозный стиль в целом густо наполнены соответствующими лексикализованными и семантизированными названиями букв, в частности и с ярко выраженной прагматикой, коннотациями. Актуализируются прежде всего названия букв греческого алфавита, а не кириллицы, что связано с системой исторических факторов. Названия букв, графика в целом активно используется для прямой номинации и моделирования прагматических смыслов: номинация конкретных объектов, моделирование стемы тропов и фигур,

графическое текстовое оформление, создание жанрового своеобразия религиозных текстов, что распространяется и на другие стили. Активными в религиозном стиле являются и фразеологические единицы с названиями букв как их составных. Из религиозного стиля семантизированные и лексикализованные графемы и фразеологизмы, их содержащие, переходят в другие стили украинской речи, дискурсивное пространство украинской языка.

**Ключевые слова:** названия букв, Библия, графика, семантизированные и лексикализованные графемы, номинация, религиозный стиль, прагматические смыслы, фразеологические единицы.

**Sobol Liliia. Actualization of Letter Terms and Their Derivatives in Religious Style.** The article highlights the problem of actualization of the letter names and their derivatives in the religious style and proves that it is the Bible that is the source of popularization of the lexicalized and semanticized names of the letters. From the Bible they penetrate and adapt themselves into everyday Ukrainian, that is why modern sermons are full of lexicalized and semanticized names of letters. The author also states that the phraseological units with the names of the letters mainly belong to the biblical texts. It has been clarified that the names of the Greek letters, not the Cyrillic ones, are actualized. This process has been determined by historical conditions. In fact, the term «letter» as well as its derivatives (literally, in letters,) has been always widely used in the religious style. The names of the letters are used for both nominating and forming pragmatic meanings (the nomination of objects, the formation of a great variety of tropes and figures, the genre peculiarity and a graphic design of the text). Special attention has been drawn to the fact that the lexicalized and semanticized graphemes and idioms containing them, are transferred into other styles of the language from the religious sources.

**Key words:** names of letters, Bible, graphics, lexicalized and semanticized graphemes, nominations, religious style, pragmatic meanings, phraseological units.

Стаття надійшла до редколегії 18.03.2016